

Душан Јеротијевић

Универзитет „МБ“, Београд

Пословни и правни факултет

e-mail: dusanjerotijevic@gmail.com

Живанка Миладиновић Богавац

Универзитет „МБ“, Београд

Пословни и правни факултет

e-mail: zivankamiladinovic@gmail.com

ДИПЛОМАТИЈА КРАЉА МИЛУТИНА СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА ОДНОСЕ СА РИМСКОМ КУРИЈОМ И ПАПОМ

***Апстракт:** Краљ Милутин је својом сјајном дипломатијом и успешним војним походима учинио да Србија постане најмоћнија држава на Балкан. После званичног добијања круне на Сабору у Дежеви 1282. године, започиње своју владарску делатност, која ће оставити дубок траг у српској историји. Његов брат Драгутин задржава неке северне и западне крајеве. У то време сукобљавају се Угарска и Ромејско царство, па Милутин војним акцијама враћа некадашње српске области као што су северни и централни део данашње Албаније и највећи део Вардарске области. После 1299. године када постаје зет цара Андроника II (добија за жену његову малолетну кћи Симониду) почиње његова дипломатска акција која се огледа у приближавању његовог положаја са ромејским царем. На тај начин отвара пут за касније српско царство.*

***Кључне речи:** Милутин Немањић, краљ Драгутин, Ромејско царство, Андроник, Симонида.*

Увод

Дуга владавина краља Милутина довела је Србију у положај најмоћније земље Балкана. Он је поново продро јужно од Шар Планине и заузео велики део северне области слива Вардара као и области око Прилепа и Охрида. Поред њих заузео је и северне и средње области које су данас у саставу Албаније. Не треба да заборавимо да је у раном средњем веку ово била српска територија са градовима Елбасан (Албас, Коњуси), где је боравио и столовао Свети српски кнез Јован Владимир, и Берат (у то време носио назив Београд) као и већи део северне вардарске области. Као што се види, називи места из тог времена су српски што указује и на порекло становништва које је ту живело, јужно су биле територије грчког (ромејског) Епира. Из овога закључујемо да је краљ Милутин само повратио старе српске територије. По угледу на Грке (Ромејско царство) изградио је нови двор много богатији од његових претходника. У грађевинарству је био најистакнутији српски владар јер је изградио и обновио неколико десетина цркава и манастира. Од посебног значаја је изградња манастирске цркве Светих архангела у Јерусалиму, као и изградња цркве у оквиру синајског манастира Свете Катарине.

Милутин Немањић

Милутин као млађи син краља Уроша био је припреман за женидбу са принцем Аном, ћерком ромејског цара Михаила VIII о чему је и направљен споразум 1270. године.¹ До реализације овог споразума није дошло, вероватно због сложених међународних околности. Ту значајан моменат представља прихватање уније са католичком црквом од стране Михаила VIII 1274. године у Лиону, што га значајно удаљава од Бугарске и Србије. У међувремену околности у Србији се мењају у правцу слабљења положаја краља Уроша, што доводи до преврата и преузимања краљевске титуле од стране старијег Милутиновог брата, Драгутина 1276. године. Милутин је у том периоду радио на стицању знања у управљању у областима које је добио и истовремено упознавао људе из врха властеле који су били незадовољни Драгутином.² Милутин је свој успон праврио и успешним радом и управљањем земљама које је добио на управу.³

Владавина краља Драгутина је окончана, може се рећи формално, после његовог пада са коња и тешке повреде коју је тада задобио. Међутим период његове шестогодишње владавине није донео неки значајан напредак Србији, а већ је поменуто незадовољство међу властелом. Постоје ставови да су Драгутин и Милутин заједнички владали после свргавања краља Уроша као савладари (уз сарадњу са мајком), односно и да је Милутин носио краљевску круну.⁴

Архиепископ Данило II се у опис Дежевског споразума концентрише на предају владарских инсигнија Драгутина брату. То се односило на владарска круну, злато, одежду, коња, оружје и златни појас.⁵

Време у коме се налазио на престоли било је врло бурно, са једне стране притисци католичке цркве у правцу уније, утицај Монгола (Татара) на Балкану, као и појава Турака који угрожавају Ромејско царство у Малој Азији. Његов брат Драгутин добио је на управу крајеве северно од Западне Мораве, а јужно само област Ариља и Прибоја. Касније је од Угарског краља добио области у источној и централној Босни, као и Мачву и Београд.

Дуго година је Милутин успешно владао Србијом проширивши њене територије и водећи врло успешну дипломатију између истока и запада. После дугогодишње, успешне владавине, са много искушења, али и много успеха, Милутин се изненада разболео. У то време је беснео сукоб Андроника II и Андроника III, али Милутин ту није могао да узме учешћа.⁶ Умро је 28. октобра 1321. године и сахрањен је у својој задужбини манастиру Бањска. Како му је живот био буран, тако и његове мошти нису имале мира, прво су пребачене у Трепчу, а после пада Цариграда у Софију, где се и сада налазе у цркви Свете Недеље.

Брачни живот краља као средство дипломатије

Српска историографија није потпуно сложна по питању редоследа и хронолошког утврђивања бракова краља Милутина. У средњем веку у високој политици жена (принцеза, племкиња) је била залог мира. Жена је била средство којим се утврђивао

1 Станковић 2022, 81-84.

2 Станојевић 1937,1-3.

3 Станојевић 1937,2.

4 Станковић 2022,111-112.

5 Ђурић 1991, 169-194.

6 Станојевић 1937,33.

и постигао мир. Бракови краља Милутина су указивали на правце његове спољне политике.

Раширена појава у српском народу од најранијих дана била је пракса самовољних развода и закључење брака за живота напуштеног и отераног законитог брачног друга. Мужеви су масовно „отпуштали“ односно истеривали жене из породичног дома, када им више нису биле у милости и ту сталешке разлике није биле, подједнако су то радили и богати и „убоги“.⁷

Ту праксу су практиковали и српски средњовековни владари који су са посебном лакоћом „отпуштали“ жене. Некада је то било из политичких, социјалних, а понекад и из личних разлога. Међу њима посебно место заузима краљ Милутин који се женио четири, по неким изворима и пет пута. Све његове женидбе одражавају правце и смернице деловања у спољној политици, иако је он по схватању већине историчара, показао више војничке него дипломатске активности.

Још као принц био је верен за византијску принцезу Ану, ћерку цара Михаила Палеолога VIII. До брака није дошло и није познато због чега, мада је склапање Лионске уније цара Михаила, чиме је он своју државу у духовном смислу ставио под власт римског папе, могао да буде озбиљан разлог за раскид веридбе.⁸ Србија и Бугарска иако меће и слабије државе нису потписале тај споразум.

Прва жена Јелена, била је српска властелинка, брак је кратко трајао, а њу је отерао, а да се од ње није по црквеном закону развео. Друга жена, чије је име спорно у изворима, била је кћерка тесалског севастократора Јована I Анђела, господара Тесалије и великог противника династије Палеолог. Ова принцеза из Тесалије је била прва званична жена Милутинова. Она му је родила сина Константина.⁹ Њу је Милутин убрзо вратио оцу назад. Константин, је као прворођени син био и законити претедент на престо (сходно важећем начелу примогенитуре, тј. прворођења).¹⁰

Трећа жена била је Јелисавета, кћерка угарског краља Стефана V и Јелисавете Куманске. Јелисаветина сестра је била: Каталина, жена његовог брата Драгутина. Како су блиски односи Србије са Угарском преко краљ Драгутина већ постојали, није изненадило ни венчање Милутина са Јелисаветом, јер је постојао обострани интерес да се учврсти савез против Монгола (називаних Татари) који продиру и учвршћују власт на доњем току Дунава. Драгутин добија Мачву, Београд и области северне и централне Босне.¹¹ Милутин после учвршћивања у Браничеву и око Тимока опседа Видин.

Милутин се са Јелисаветом развео 1284. године, али је ћерка из тог брака остала код њега. Исте године се Милутин жени Аном, кћерком бугарског цара Георгија I Тертера. Са њом је имао две кћерке (Царицу и Ану) и сина Стефана.¹² Бугарски владар био је највише притиснут од стране Татара-такозване Златне хорде чији је вођа био кан Ногај. Са друге стране господар Видина Бугарин Шишман постаје савезник Ногаја и непријатељ Србије. Уз помоћ Ногајевих Татара Шишман је кренуо на Србију и продро чак до Хвосна, уз пут спаливши Жичу. Српска војска се у међувремену консолидовала и започела контранапад. Милутин је успео не само да протера освајаче из земље, већ и да заузме Шишманово седиште Видин (Шишман је побегао на другу страну Дунава). Са Шишманом је Милутин склопио споразум да призна Србима раније заузете територије и

7 Грујић 1909, 9.

8 Репајић 2018, 20.

9 Репајић 2018, 20.

10 Веселиновић А, Љушић, Р 2002, 11-12.

11 Репајић 2018, 30-31.

12 Ћоровић 1989, 167.

да Шишман буде под његовом врховном влашћу.¹³ Шишман је био одан, па је Милутин своју кћи Ану да за жену Шишмановом сину Михаилу.¹⁴ Свог сина Стефана, будућег владара, жени бугарском принцемом Теодором, ћерком цара Смилеца.¹⁵

Краљ Милутин, 1299. године је започео преговоре са царем Андроником II око нове женидбе. Нова Милутинова супруга је требало да буде Јевдокија, царева сестра, иначе удовица трапезунтског владара. Због њеног одбијања да се уда за ожењеног човека, краљ Милутин појачава војни притисак према Ромејском царству. Милутин је због тога раскинуо брак са Аном Тертер бугарском принцемом која је била послата у Цариград и тамо удата за једног великодостојника на двору, а титула краљице јој није одузета.¹⁶

Краљ Милутин није одустајао од своје намере, чак је као што смо рекли и појачао своју војну активност према Ромејском царству. То је принудило ромејског цара на један неоубичајен потез, односно да своју малолетну шестогодишњу ћерку Симониду понуди за жену краљу Милутину. До венчања је дошли и оно. је обављено 1299. године. Симонида је остала у Србији, уз услов да после венчања буде одгојена на српском двору до пунолетства, када ће фактички ступити у брак.¹⁷

Ратовање са суседима

Успешно ратовање са Бугарима(Шишманом) који су били потпомогнути Татарима забринуло је Милутина због могуће татарске освете, па је прибегаво дипломатији. Повео је преговоре са Ногајем чинећи уступке да поштеди Србију његовог напада. У том циљу је послао и свог сина Стефана као таоца код Ногаја ради обезбеђења мира, који је тамо морао да проведе извесно време, што је нови моменат у Милутиновој дипломатији.¹⁸ После погибије Ногаја дошло је до сукоба међу Татарима, па је Милутин могао да се окрене другим суседима. За свог сина Стефана испросио је ћерку бугарског цара Смилца. Уз то су остале блиске везе са Шишманом.¹⁹

Треба дати и кратак осврт на западне границе Србије јер су оне, посебно у време после Другог светског рата пренебрегаване и фалсификоване. У Време Краља Милутина спомиње се место Скрадин у Далмацији недалеко од Шибеника и сукоби са суседним брибирским кнезовима који су били под врховном угарском влашћу. Брибирски кнезови, Шубићи имали су аспирације и према Босни и према Хуму, али безуспешно. Упрвом случају је убијен Младен I Шубић, од стране босанског владара Стјепана Котроманића, а Младен II Шубић је у покушају да нападне Хум, заробљен од стране српских снага, тако да је ова опасност била лако превазиђена. Тиме је позиција Србије у Хум стабилизована за један дужи период.²⁰ Поред тога Милутин је морао да води и избалансиране односе са Дубровником, обзиром на повлашћен статус Дубровчана у рударским и трговачким центрима Србије. Избио је и кратак рат, али без већих последица.

За односе са западом веома је важан споразум са папиним штићеником Карлом Валоа 1308. године. Краљ Милутин је овим уговором дао обећање да ће прихватити папу Клементa V као врховног верског поглавара. За узврат су му гарантоване територије које

13 Станојевић 1937, 7-8.

14 Репајић, 2018, 32.

15 Репајић, 2018, 32.

16 Станковић 2022, 201.

17 Лиречек 1981, 190.

18 Станковић 2022, 173.

19 Станојевић 1937, 9.

20 Динић 1978, 144-145.

је држао као врховни владар Србије (што се односи и на територије које је добио његов брат Драгутин од католичких владара).²¹ На основу овог уговора требало је и Милутинова ћерка Царица да се уда за сина Карла од Валос. Сви ови планови почели су да се распадају појавом Каталонаца на Светој Гори и њиховим дивљањем. Милутин је послао војску да одбрани Хиландар и задао тешке ударце Каталонцима.²² Ови изнуђени уговори које Милутин углавном није поштовао, нису утицали на односе са Ромејским царством. Он је 1312-13. године свом тасту послао елитни одред српске властеле под командом Новака Гребострека за борбу против Турака у Малој Азији, а пре њих и две хиљаде војника.²³ Милутин се уз то успешно носио са бројним непријатељима, не дајући им ни делић своје државе.²⁴

Ратовање са Византијом

Долазак на власт Милутина Немањића значио је и почетак продора на југ у старе области насељене Србима још почетком средњег века. И раније су српски владари држали ове крајеве, али су унутрашњи сукоби и међународна ситуација утицали да се они припоје Ромејском царству. Милутин је већ 1282. године ушао у Скопље.²⁵ Ово је само био почетак, јер Милутин није имао намеру да ту застане. Он је кренуо даље долином Вардара, али кроз области данашње Албаније до реке Мат (раније смо рекли да су и ове територије насељавали Срби доминантно још почетком средњег века и касније (не заборавимо Светог Јована Владимира и данашњи Берат и Елбасан, већ раније споменути). Ромеји су покушали да одговоре слањем једног од својих најбољих војсковођа Михајла Главаса у правцу централних деова Србије, али се овај поход завршио потпуним неуспехом.²⁶

Српска војска допрла је до Штипа, Прилепа и Охрида. Уз помоћ брата Драгутина српске трупе су продрале чак до области Егејског мора и Свете Горе. Престоницу је Милутин преселио у Скопље и двор уредио по угледу на царски у Цариграду.

Пред крај XIII века, у време II епохе Милутинове владавине избио је нови сукоб између Србије и Ромејског царства. Спор је избио око стратешки битног града Драча. Ромејске трупе су га освојиле пошто су знале који је план краља Милутина. Његов циљ је био да заузме тај стратешки важан град. Међутим, краља Милутина таква ситуација није натерала да се предомисли. Успео је да преотме град од Ромејске војске 1296 године.²⁷ Ромејски цар, Андроник II је одлучио да се коначно обрачуна са све моћнијим српским краљем. Послао је ромејске трупе које је предводио војсковођа Михаило Главас. Српска војска је однела победу.

Преговори и склапање мира са Византијом

Заузеће Драча, иако привремено показало је још једном војну моћ Србије, односно краља Милутина. Сви успеси српске војске против Ромеја натерали су цара Андроника II да започне преговоре са српским краљем. Ове преговоре је подржавао и велики војсковођа Михаило Главас, који је имао непријатна искуства са српском војском.

21 Станковић 2022, 227-230.

22 Станковић 2022, 230

23 Ферјанчић 2019, 152.

24 Благојевић 1989, 118-119.

25 Острогорски 1969, 456.

26 Острогорски, 1969, 456.

27 Ферјанчић 2019, 158.

Андроник II имао је једну добру особину, ценио је учене људе и полиглоте па је њима поверавао неке од најбитнијих задатака за царство. Тако је за предводника делегације за преговоре са Србијом, односно краљем Милутином поставио Теодора Метохита, једног од најученијих људи у Цариграду, који је у више наврата боравио на српском двору и о томе оставио врло значајне записе. Приликом првог доласка већ на почетку истиче велико уважавање од стране трибалских (српских племића) који су га дочекали)

Важно је напоменути да Данило II, који је био архиепископ српски после смрти краља Милутина, не говори о овим преговорима и договореној удаји, али се похвално изјашњава о Андронику II.²⁸

Теодор Метохит, касније у свом делу наводи покушаје Бугара преко довице цара Смилца да се додворе Моилутину, на тај начин што су му њу нудили зажену, плашећи се српско-грчког савеза.²⁹

Посебан значај имало је и слање поменутог Теодора Метохита од стране ромејског цара на српски дворвише пут како би се упознао са приликама и стварним ефектима брака Милутина и његове ћерке Симониде. Он као и други грчки историчари и хроничари Србе назива Трибалима и говори о упознавању прилика код Трибала. Ово показује да Ромеји (Грци) признају континуитет Срба са Трибалима који су у античко време живели на великом простору са северно од њих, а обзиром на грчко познавање ситуације неколико хиљада година овај став не би требало доводити у сумњу.³⁰

Посебно је значајно описивање дочека ромејских представника на челу са Метохитом, који сам каже да су га владару водили бројни млади племићи, свечано обучени, како би му указали посебну почаст. Уз све то објављено је становништву да долазе највиши царски представници, што је још више издигло значај царских изасланика. Метохит каже да је цео двор бљештао у свили и злату, а да је краљ Милутин био оденут у најскупле одоре окићен златом и драгим камењем од главе до пете.³¹

Спољна политика

Све до краја XIII века Србија је тражила савезнике на западу против оживљеног Ромејског царства. Србији је долазила претња не само од Ромеје већ и од Монгола. На крају I периода Милутинове владавине, 1291. дошло је до бугарског напада на Србију. Бугари су били вазали монголског кана Ногаја. Бугарске снаге је водио кнез Шишман. Бугарско-монголске трупе су дошле чак до манастира Жиче и спалили га. Међутим, српске снаге су успеле да изврше контранапад и натерају непријатеља на повлачење. Краљ Милутин осим што је био добар војсковођа био је добар дипломата. Оно што није могао да оствари ратом, остваривао је браковима.

Кнез Шишман је постао вазал краља Милутина. Њерку свог великаша Драгоша дао је Шишману за супругу. Своју ћерку Ану (Неду) дао је за супругу Шишмановом сину, Михаилу. Монголски кан Ногај није био срећан оваквим неочекиваним преокретом па је почео припреме за напад на Србију. Али, краљ Милутин је склопио договор и са њим. Као таоца послао је свог сина, будућег краља Стефана и обавезао се да неће представљати претњу Бугарима.

28 Ферјанчић 2019, 151.

29 Теодор Метохит 1998, 39-40.

30 Византијски извори том X, стр.15-106.

31 Византијски извори том X, стр.110-112.

Србији није била довољна поменута победа над Михаилом Главасом. Био је потребан споразум и договор са Ромејом који би јој дао међународни престиж. Ово и због тога што је Ромејско царство и даље уживало славу и сјај претходних векова. Брак и спајање две династије, српске и ромејске, требало је да буде најбоље решење. Тиме би Ромејско царство претворило свој срамотни губитак градова од земље као што је Србија у мираз који би ишао са младом која би требало да се уда за српског краља. Тим браком, Србија би у свој краљевски дом довела принцезу рођену у пурпору што је био знак признања, а и својеврсни уговор о миру. Али, постојао је проблем. Црква је одобравала највише три брака, а краљ Милутин је био већ у четвртом браку са бугарском принцезом Аном.

Цар Андроник II је понудио своју сестру Еводокију као нову супругу али она је то одбила јер је краљ Милутин већ био у браку и то би му био пети брак. Краљ Милутин је сазнао за принцезино одбијање и упутио оштре претње ромејском цару. Да би спречио заоштравање односа између две земље Андроник II је смислио одличан план. Наиме, није се Грчка(Ромејско царство) плашила толико Србије која је била претња са запада већ Турака који су освајали огромне делове Мале Азије са истока. На једном фронту је морао да успостави мир да би спречио распадање царства. Василевс је понудио своју малолетну, шестогодишњу (по некима седмогодишњу) ћерку, принцезу Симониду као нову супругу краљу Милутину. Краљ Милутин је тада имао 45 година и био је пет година старији од свог будућег таста, василевса Андроника II.³²

Краљ је пристао али је исто тако склопљен шири договор. Прво, прогласио је неважећим свој брак са бугарском принцезом Аном са којом је имао сина Константина. Да ли је то био један од разлога грађанског рата после краљеве смрти између два брата, Стефана и Константина. Да ли је краљ Милутин поништењем брака са бугарском принцезом онемогућио или бар отежао Константину долазак на престо? Друго, своју четврту супругу на негодовање Цркве, породице и своје мајке, краљице Јелене, предао је као таоца ромејском василевсу. Пошто је испунио услове, краљ Милутин је дочекао принцезу Симониду и дворску пратњу заједно са њеним родитељима, василевсом Андроником II и његовом супругом, царицом Ирином Јолантом од Монферата. Краљ Милутин није дочекао малу принцезу као господар већ као слуга. Скочио је са коња и поклонио јој се. Иако се Црква оштро противила као и краљица - мајка Јелена браку између краља Милутина и нове српске краљице Симониде, брак је склопљен у граду Скопљу, 1299.³³

Сигурност, успех и моћ су му помогли да одбаци неке одлуке Дежевског сабора, а пре свега да задржи власт заувек и да је кад дође време препусти својим потомцима не базирајући се на свог старијег брата, бившег краља Драгутина.

Дипломатски односи са Византијом

Ромејско царство је настало као нови изданак римске државе чији су темељи били хришћански, а културна, етничка и језичка основа грчка. Од пада западног Римског царства ова у основи грчка земља имала је многе успоне и падове. Издржала је налет Арабљана када су били на врхунцу (Шпанија је са друге стране била скоро шест векова највећим делом или делимично под арапском влашћу). Било је и сјајних периода успон, као у време Јустинијана или Василија Великог.

Односи са Србијом и српским народом су дуготрајни и комплексни. Срби су се настанили у многим чисто грчким деловима царства рецимо на Пелопонезу(Милинзи и

32 Острогорски, 456-457.

33 Острогорски, 456-457.

Лезерити) и у деловима Мале Азије (познат је град Гордосерворон или Гордосерб). Може се рећи да су односи били пријатељски, али је долазило и до сукоба. Некад су сукобе изазивале и верске поделе и борба између Рима и Цариграда за превласт. Ако се фокусирамо на династију Немањић, видећемо, да без обзира на везе са католичким земљама и принцезе које долазе на српски двор из њих, линија православља остаје чврста и оданост православној вери се не доводи у питање. Светосавље даје томе посебан печат до данашњих дана.

Посебно треба нагласити, као што је већ поменуто, да краљ Милутин шаље своје трупе да помогну Ромејима против турских најамника 1312-13.године. Овај поход се успешно завршио, штоје још више ојачало блискост српског краља и ромејског(грчког) цара.³⁴ Ова блискост видела се и приликом унутрашњег српског сукоба 1314. године када је Милутинов син Стефан организовао побуну против оца, која се завршила неуспешно по њега. Одмах после тога Стефан је с члановима породице (међу којима је би и будући српски цар) одведен у Цариград под окриље Андроника II.³⁵

Велики значај за јачање и ширење српске државе имали су и односи краља Милутина са царицом Ирином, која је после сукоба са супругом Андроником, одлучила да напусти престоницу и пређе у Солун.³⁶ Краљ Милутин је са царицом имао посебне односе и на тај начин мимо централне власти правио планове за даље ширење у једној од најважнијих грчких области, Македонији, у чијем се главном центру Солуну налазила царица Ирина. Ирина је у односима са српским краљем показивала знатно већу блискост него са Цариградом. Краљ Милутин је код своје таште често одседао са супругом. Треба истаћи да је царицу обезбеђивао велики одред српске војске. Поред тога индикативно је да је царица краљу и Симониди даровала делове царске одеће и симбола што на неки начин Милутина уврштава у царску породицу и Србији доноси поједине царске симболе.³⁷ Овакав однос са појединим деловима територије царства, могао је да укаже на велики успон српске моћи у правцу царских инсигнија. Ирина и Милутин су преговарали и о наследницима српског престола, па су се у вези тога помињала и браћа краљице Симониде, Теодор и Димитрије, што је после Иринине смрти престало да буде актуелно.³⁸ Треба напоменути да је цар Андроник II ангажовао стране плаћенике каталанске групације, која је ратовала широм Средоземља, за борбу са Турцима. После победе над Турцима, ова групација је почела да пустоши и ромејске територије па чак и Свету Гору спаливши руски манастир Светог Панталелејмона.³⁹ У тим тренуцима после обавештења о злоделима Каталонаца, краљ Милутин шаље војну помоћ Хиландару и спречава његово освајања, а уз пут уништава значајан део каталонских банди.

Дипломатски односи са папом

После женидбе краља Милутина са царском принцезом Симонидом (што је довело до велике блискости српске и ромејске државе), католички врх и француски двор почињу да врше велики притисак на Ромејско царство и индиректно на самог Милутина. Овај период подсећа на време пада Цариграда под латинску власт сто година раније. Папа је такође непријатељски расположен према Милутину и у својим писмима за њега

34 Ферјанчић 151-152.

35 Станковић 2022, 233.

36 Максимовић 2005, 15.

37 Максимовић 2005, 16.

38 Станковић 2022, 234-235.

39 Острогорски, 460-461.

користи атрибут шизматик. Све то због брака који је Србију још више учврстио као православну земљу, али и због тога што краљ и племство усвајају грчке дворске и племићке обичаје и све више личе на Грке.

Очекујући могућ напад на Цариград са запада, краљ Милутин, у жељи да предупреди опасност која би угрозила Србију, шаље своје изасланике ради преговора. Већ раније је споменут уговор са Карлом Валоа (брата француског краља Филипа Лепог) о могућности преласка у католичанство и удаји његове ћерке Царице за Карловог сина. Исто посланство преговара и са братом француског краља Филипа IV Лепог, Карлом Валоа, носиоцем будућих операција у даљем крсташком походу. Склапање уговора потврђује му власт над већином територија које је држао.⁴⁰ Ипак велики напори римских папа да Србију вежу за католичанство нису уродили плодом, па се чекао нов погодан тренутак. Који никад није дошао.

Преговори се завршавају потписивањем уговора 1308. године у Гњилану (Голак). Изгледало је да је 1308. године Србија била близу католицизму (бар на речима), али су се догодиле неке околности које су онемогућиле реализацију услова за спровођење уније. И ако до закључења планираног брака није дошло, Милутин је постигао циљ: био је заштићен од евентуалних напада моћне западне коалиције. Милутин је био чвршћи преговарач од ромејског цара Михаила који је прихватио Лионску унију 34 године раније.

Потпиривање побуне католика на северу данашње Албаније од стране римске курије довело је до незадовољства слабог интезитета. Не треба заборавити да је Милутин два пута заузимао Драч, који су католици сматрали својом „базом“ у том делу Балкана. На северу Срби су потиснути из Мачве и Београда, али су остали делови остали недирнути, чак су и били ојачани на неким правцима. Милутинови противници који су се ујединили против краља „шизматика“ жестоко су поражени код Милдорфа 1322. године од Лудвига IV Вителсбаха. Тиме је отклоњена свака војна претња са запада, као и покушаји за наметање католичанства.⁴¹

Градитељство и светитељство

Иако су српски средњовековни владари још од првих Немањића, игнорисали црквену одредбу која је „строга забрањивала да брак закључен по Божјем закону, буде разведен без законом предвиђених разлога и мимо судског поступка, та пракса им није сметала да буду уврштени међу светитеље српске цркве.“⁴² Тако је било и са краљем Милутином. Умро је у Неродимљу, октобра 1321. године. Његове мошти су имале кривудава пут, као и мошти других српских владара због спољних утицаја и продора Турака. Сада се налазе у цркви Свете Недеље у Софији где се уз присуство великог броја верника пресвлаче сваког 29. октобра.⁴³

Краљ Милутин је поред великих војних и дипломатских достигнућа оставио печат који га издиже изнад осталих српских владара. То је задужбинарство и градња великог броја цркава (можда преко 40) и манастира, као и других објеката (школе, болнице). Свакако да је био велики настављач рада Светог Симеона (Немање) и Светог Саве, чији култ у његово време доживљава велики узлет. Захваљујући њему у Хиландару је преведен Јерусалимски типик на српски језик, по коме се касније служило у нашој цркви.⁴⁴ Типик је превео тадашњи игуман, а касније архиепископ Никодим.

40 Станковић 2022,227-228.

41 Антоновић 2005, 25-29.

42 Тарановски 1935, 43.

43 Станковић 2022,271.

44 Станковић 2022,245,246.

Поред зидања нових храмова обнављао је и старе цркве и манастире (на пример манастир Свети Прохор Пчињски). Сазидео је Краљеву цркву у Студеници, цркву посвећену Богородици у Скопљу, обновио Хиландар и сазидео манастирску цркву, поред тога и чувени пирг који и сада доминира местом где се налази. Изградио је једну од најлепших српских цркава, Богородицу Љевишку, у Призрену у време опасности од нових крсташа са једне и Турака са друге стране. Својом монументалношћу и лепотом она изражава моћ краља Милутина и православну доследност.⁴⁵ Свакакако треба истаћи и чувену Грачаницу у византијском стилу, у Старом Нагоричину, манастир Бањску где су једно време боравиле његове мошти. Поред њих зидао је храмове у Солуну, у Јерусалиму манастирску цркву Светих Архангела Гаврила и Михаила у непосредној близини цркве Светог Гроба и на Синају (по неким подацима, градио је цркве и у Италији). У Цариграду је Милутин подигао велики комплекс посвећен Светом Јовану Претечи, са црквама, болницама и палатама.⁴⁶ Поред црквеног градитељства градио је болнице и школе и утицао на развој и обнову српске књижевности.

Закључак

Од Стефана Немање и његовог чврстом опредељења за православље, али и стварање што веће српске државе у чијим границама је прво требало повезати све Србе, што није био нимало лак подухват пружа се једна нит кроз династију Немањића (напоменимо да је Немањина држава излазила на Јадран од Омиша до Љеша на почетку новог окупљања српских земаља). Не заборавимо српска држава се уједињавала и распадала. Напоменимо само неке борце за уједињење, кнеза Часлава, краља Бодина и друге. Сви су они уједињавали не мали српски простор, јер како каже франачки историчар Ајнхард, Франци се са Србима граниче код данашњег Сиска. Краљ Драгутин није добијао туђе територије од Мађара, напротив и Босна, Мачва, Београд су српске територије са доминантно српским становништвом у то време, као и панонске области од Срема па према север где су се Мађари доселили када су Срби већ дуго били домицилно становништво. Како на крају представити краља Милутина и његову владавину? Од Србије је направио најјачу силу на Балкану и омогућио његовим наследницима да од те државе створи царство. Припусује му се да је саградио 40 цркава за 40 година своје владавине. Највероватније је и због тога касније проглашен за светитеља. То је време када књижевност доживљава процват. После његове смрти избио је краткотрајни грађански рат за власт, али без последица и Србија је наставила свој пут напретка. Искусан и мудар војсковођа, дипломата и владар. Суров и хировит. Србија за разлику од других држава у то време доживљавала брз успон. Постаје једна од најмоћнијих земаља Европе и убрзо царевина на челу са његовим моћним унуком Душаном Силним.

Литература

Антоновић (2007): – Антоновић Милош, Црквена политика краља Милутина у северној Албанији, Зборник радова са научног скупа одржаног од 22. до 24. септембра у Косовској Митровици 2005: Центар за црквене студије Ниш, Косовска Митровица, Манастир Бањска уредник Драгиша Бојовић.

Благојевић, Милош (1989): Србија у доба Немањића, ВАЈАТ, Београд.

45 Станковић 2022, 251-253.

46 Станковић 2022, 248.

- Веселиновић, Андрија, Љушић, Радош (2001): Српске династије, Платонеум, Београд.
- Веселиновић, Андрија(1995): Држава српских деспота, Војска, Београд.
- Византијски извори ,(1986), том X, САНУ, Београд, ,стр. 46-143.
- Византијски извори,(1986), том VI,САНУ,Београд, стр. 119.
- Грујић, Радослав(1909):Бигамија и полигамија код Срба, Летопис Матице српске, Нови Сад.
- Динић, Михаило(1978):Област краља Драгутина после Дежеве, Српске земље у средњем веку,СКЗ, Београд.
- Ђурић, Иван(1991) :Дежевски сабор у делу Данила II, Зборник радова, децембар 1991: В. Ђурић (ур.), Архиепископ Данило II и његово доба, Београд, 169-194.)
- Јиречек, Константин(1981): Историја Срба, I, Едиција, Београд.
- Максимовић (2007) – Максимовић Љубомир, Краљ Милутин и царица Ирина: праскозорје идеје о царству код Срба, Зборник радова са научног скупа одржаног од 22. до 24. септембра у Косовској Митровици 2005, Центар за црквене студије Ниш, Косовска Митровица, Манастир Бањска уредник Драгиша Бојовић.
- Острогорски, Георгије (1969): Историја Византије, Просвета, Београд.
- Репајић, Милена(2018):Краљ Милутин-бракови као средство дипломатије, Либер Новус, Београд.
- Станковић, Влада(2022):Милутин свети краљ, Vukotić media, Београд.
- Станојевић, Стеван(1937):Краљ Милутин, Геца Кон, Београд.
- Станојевић, Стеван (1903): Византија и Србија I-II, Матица Српска, Нови Сад.
- Тарановски,Теодор(1935): Историја српског права у немањској држави, Геца Кон, Београд.
- Метохит, Теодор(1998): На двору српског краља Милутина, Посланица о дипломатском путу у Србију поводом женидбе краља Милутина са Симонидом, Младост Турист, Београд.
- Ђоровић, Владимир(1989): Историја Срба, 1, БИГЗ, Београд.
- Ферјанчић, Божидар(2019): Србија и Византија, САНУ, Београд.

Dušan Jerotijević
Živanka Miladinović Bogavac

**DIPLOMACY OF KING MILUTIN WITH SPECIAL REFERENCE TO
RELATIONS WITH THE ROMAN CURIA AND THE POPE**

With his great diplomacy and successful military campaigns, King Milutin made Serbia the most powerful country in the Balkans. After the official receiving of the crown at the Parliament in Deževa in 1282, he began his ruling activity, which will leave a deep mark in Serbian history. His brother Dragutin retains some northern and western parts. At that time, Hungary and the Roman Empire were in conflict, so Milutin returned the former Serbian areas, such as the northern and central part of today's Albania, and the largest part of the Vardar region, through military actions. After 1299, when he became the son-in-law of Emperor Andronicus II (he married his underage daughter Simonida), his diplomatic action began, which was reflected in the approximation of his position with the Roman emperor. In that way, he opened the way for the later Serbian empire.